

บทคัดย่อ

ชุมชนประมงในอำเภอเกาะยาว จังหวัดพังงาเป็นพื้นที่สำหรับการศึกษา โดยทำการศึกษาประวัติ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชนเกาะยาวและการพัฒนาที่ผ่านมา ศึกษาการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน รูปแบบการประกอบอาชีพประมง การพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชน ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาระบบ ปัญหาอุปสรรคและวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ได้รวบรวมจากหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ และจากองค์กรในชุมชนและบุคคล สำหรับการสัมภาษณ์กลุ่ม การประเมินสถานะชนบทแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้เลือกองค์การบริหารส่วนตำบลพรุในตำบลเกาะยวน้อย ตำบลเกาะยาวใหญ่ คณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านคลองเหี้ย ตำบลเกาะยาวใหญ่ หมู่ 4 บ้านท่าเขา และหมู่ 7 บ้านอันเป้า ตำบลเกาะยวน้อย เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องระดับอำเภอและระดับจังหวัด เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

อำเภอเกาะยาวมีพื้นที่ทั้งหมด 141.07 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 44 เกาะ มีการตั้งถิ่นฐานหนาแน่นในเกาะยวน้อยและเกาะยาวใหญ่ การปกครองท้องถิ่นประกอบด้วยเทศบาลตำบลเกาะยวน้อย องค์การบริหารส่วนตำบล 3 ตำบล มีประชากรรวม 12,207 คน เป็นชาย 6,241 คน และหญิง 5,966 คน มีความหนาแน่นของประชากร 87 คนต่อตารางกิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 2,873 ครัวเรือน มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คนต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ในด้านทรัพยากร มีพื้นที่ป่าดงดิบ 55,270 ไร่ ป่าชายเลน 7,961 ไร่ สัตว์ป่า รั้งนก และทรัพยากรประมง ความหลากหลายของสัตว์ทะเลพบมากบริเวณด้านตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะยาว ทรัพยากรประมงที่ได้มีการนำขึ้นมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ กุ้ง หมึกกล้วย ปูม้า และปลาชนิดต่าง ๆ ทั้งปลาผิวน้ำและปลาหน้าดิน สำหรับหอยทะเลพบในบริเวณเกาะยาวใหญ่ และปะการังพบในบริเวณหมู่เกาะต่างๆของเกาะยาว

การคมนาคมเดินทางโดยไปจังหวัดพังงา ภูเก็ตและกระบี่ใช้ทางเรือ การคมนาคมภายในเกาะส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์ สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานมีครบทั้งด้าน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขมีในทุกตำบล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีโรงเรียนระดับประถม 13 แห่ง ระดับมัธยม 1 แห่ง ห้องสมุดประชาชน 1 แห่ง ศาสนสถาน 19 แห่ง โรงพยาบาล 1 แห่ง และสถานีอนามัย 3 แห่ง และสถานที่พักผ่อน 10 แห่ง อาชีพหลักได้แก่ การทำนา สวนมะพร้าว สวนปาล์ม สวนยางพารา สวนผลไม้ และทำการประมงขนาดเล็กซึ่งใช้เครื่องมืออวนลอย อวนจม ลอบ(ไซ) และโป๊ะน้ำตื้น สำหรับอวนรุนและลากแคะ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ห้ามทำการประมงในเขต 3,000 เมตรมีอยู่ในบางชุมชน มีการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เลี้ยงปลาในกระชังและบ่อดิน

ชุมชนมีการรวมกลุ่มตามสาขาอาชีพ และกลุ่มออมทรัพย์ งบประมาณในการพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่ได้มาจากภาษีโรงเรือน ภาษีรั้งนง งานพัฒนาที่ผ่านมาได้เน้นการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การสนับสนุนเพื่อพัฒนาอาชีพ และการอนุรักษ์ทรัพยากร ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า จำเป็นที่ต้องมีการจัดการทรัพยากรประมง รวมทั้งการประมงและวิเคราะห์ความต้องการใช้ทรัพยากร โดยการรวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากร แหล่งทำการประมง จำนวนชาวประมง ในการแก้ปัญหาจำเป็นที่ชุมชนต้องมีผู้นำที่เชื่อถือได้ และต้องมีการจัดประชุมเพื่อหารือและปฏิบัติงานร่วมกัน ทั้งภายในชุมชน ระหว่างชุมชน แต่โอกาสเป็นไปได้น้อยที่จะจัดประชุมระหว่างชุมชนในอำเภอเกาะยาว รวมทั้งการสร้างความร่วมมือกันของชุมชนประมงทั้งอำเภอพังงา ส่วนใหญ่เห็นว่าจำเป็นต้องประสานงานกับภาครัฐ ความเห็นส่วนใหญ่ของกลุ่มที่ศึกษาเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนภาคภาคเอกชน เนื่องจากเคยได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดีมาก่อน ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นความขัดแย้งด้านความคิด ด้านข้อปฏิบัติทางศาสนา ด้านที่ดิน และด้านความแตกต่างในการทำการประมง

กระบวนการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนได้เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2535 มีการจัดตั้งองค์กรเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาทั้งด้านการทำประมง การบุกรุกป่าชายเลน การสร้างจิตสำนึกของชุมชน ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ปัจจุบันหลายกลุ่มขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม รูปแบบการปฏิบัติไม่ชัดเจน แต่บางชุมชนยังทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น การตรวจจับผู้กระทำผิดกฎหมาย การกำหนดข้อบังคับกลุ่มในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน การมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้แก่ กลุ่มขาดความไว้วางใจที่จะขอความช่วยเหลือจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น การกระจายผลประโยชน์ให้สมาชิกไม่ทั่วถึง ขาดการประชาสัมพันธ์ ผู้นำส่วนใหญ่มาจากระบบอุปถัมภ์

ผลการศึกษา สรุปได้ว่า ในการพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชน จะต้องดำเนินการใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดฐานข้อมูลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์กรที่จะมีบทบาทหลักคือ องค์กรบริหารส่วนตำบล ภายใต้การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง 2) ด้านการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยยึดหลักการจัดการร่วม คือ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ต้องร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่เป็นวิทยาศาสตร์ของระบบทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคมและการเมือง โดยบูรณาการองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อการวิเคราะห์ปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา 3) ด้านกฎระเบียบข้อบังคับและข้อกำหนด จะต้องมีชัดเจนและง่ายในการนำไปปฏิบัติ มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง และสามารถปรับปรุงแก้ไขตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อสร้างการยอมรับของชุมชน

ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาระบบ คือ ความพร้อมของชุมชนและผู้นำ และความพร้อมของเจ้าหน้าที่ภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ปัญหาและข้อจำกัด คือ คุณสมบัติของทรัพยากรมีความหลากหลายทางชนิดและเป็นสาธารณสมบัติ มีการทำประมงแบบเสรี ชุมชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ยาก สถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์กรภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนตำบล ได้รับความเชื่อถือและศรัทธาจากคนในชุมชนค่อนข้างน้อย การพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องนำไปสู่การปฏิบัติงานร่วมกันของทุกกลุ่ม โดยเฉพาะการผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐมีการปฏิรูประบบราชการ เน้นหลักการกระจายอำนาจสู่ชุมชน ผ่านระบบองค์การบริหารส่วนตำบล และประชาคม

ABSTRACT

Fishing communities in Ko (island) Yao District, Phangnga Province were the study areas. The project aims at studying history, tradition, culture and their development of fishing communities. The study included community activities, characteristic of fishing profession, development of fisheries co-management, factors supporting the development, and problems and solutions in the fishing communities. Primary and secondary data were gathered from government authorities, both from provincial and district levels, and from community organizations and resource persons. The study chose Prunai Sub-district Administration Organization, Ko Yao Noi and Ko Yao Yai Sub-districts, Village Committee of Mu 1 Ban Klonghia, Ko Yao Yai Sub-district, Mu 4 Ban Takao and Mu 7 Ban Anpao of Yao Noi Sub-district, government officers from district and provincial levels as case studies in evaluating community participation.

Ko Yao District covers an area of 141.07 km², having 44 islands. Ko Yao Noi and Ko Yao Yai are the populated areas. Local government authorities include Ko Yao Noi Municipal and 3 Sub-districts Administration Organization. Total numbers of population were 12,207 of which 6,241 were males and 5966 were females. Population density was 87 per km². There were 2,873 households, each of which, on the average, had four members. Most of the residents in Ko Yao district are Islam who have had a hard culture. For its natural resources, Ko Yao District had 55,270 rais of rain forest, 7,961 rais of mangrove, wild animals, bird nest (edible), and fishery resources. Diversity of fishery resources can be found in the southeast of the district. These resources are shrimp, squid, crab and variety of fish, including pelagic and demersal species. Seagrasses are found in Ko Yao Yai, while corals are commonly found in all islands.

Transportation to big cities, such as to Phangnga, Phuket, and Krabi, is typically by boat. Local transportation within the district is mortercycle. The Ko Yao District has all basic public utilities, such as electricity, tab water, telephone, post offices, and child care. There are 13 elementary schools, a high school, a public library, 19 religion places, a hospital, 3 public health centers, and 10 hotels. Main occupations in the Ko Yao District were rice farmer, coconut farmer, palm farmers, rubber tree farmer, fruit farmer, and small-scale fisheries. Fishing gears used in the fisheries are gillnets, traps, small bamboo stake trap, push net and baby trawl. The push net and

baby trawl that are prohibited in the area of 3,000 meters off shore, are used in some areas. Ko Yao District had shrimp farms and fish farms (in cage culture and earth pond culture).

The Ko Yao residents form groups regarding to their occupation and saving activity. Budget for community development are mainly from tax and concession fee from bird nest business. Most of the past development aimed at providing facilities, occupation promotion, and resource conservation. The majority of study group agreed that it is necessary to have fisheries management, including resource assessment. The resource assessment could be done by collecting information and data on resources, fishing area, and numbers of fishers. Problems in the community were conflict on idea and on religious perception, and the differences in fishing. To resolve the problems, it is important for the community to have a reliable leader, to have meetings among members within and among communities. The study group also agreed that it is necessary to cooperate with government authorities rather than with NGOs due to the experiences in the past.

Fisheries management process by community was initiated in 1992. Many organizations have been established to solve fisheries problems and mangrove intrusion, and to encourage the awareness of community. These activities have been initially supported by NGOs. These activities were discontinuously practiced. The form in practicing these activities is not clearly specified. However, some communities still continue these activities in many forms, such as monitoring and enforcing, establish rules in utilization of the resources, ecotourism, etc. Problems that have occurred are lack of trust in central and local government authorities from the study group; lack of equity, lack of public relations, leaders have chosen by patron-client system.

This study concluded that three tasks need to be done in order to develop fisheries management (1) initiating database on fisheries resources and environment. The organization who has major role is Sub-district Administration Organization, in which should be supported by the central government; (2) promoting co-management which is participated by government, private sectors and NGOs. This task should take into account scientific, economic, social, and political rationales. All fields need to be integrated to analyze and solve the problems; (3) establishing comprehensive rules and laws so that they can be practically implemented and enforced. The rules and laws should also be flexible so as to be adapted and adjusted to any changing situations. Community should involve in establishing the rules and laws.

Factors that support and promote the development are preparedness of communities and their leaders, including preparedness of government officers and NGOs. Problems and limitations are diversity of resources; problem of common pool resource; problem of open access fisheries; difficulty on information assessment, lack of trust of involving authorities. Fisheries management by community is a process that needs cooperation from all parties. Especially, it is needed support from the central government, which need to be reformed by decentralizing its power and authorities through local government, Sub-district Administration Organization and communities.